

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félv.

Kolozsvár, martius' 26kán, 1841.

13. szám.

Tartalom: Töredékek egy magyar utazó' emlékkönyvéből, (P.) 97. l. Felszólítás Honunk' buzgóbb emberbarátjához, honfitársinkhoz, és hitünk' sorso- síhoz, a' Pesten felállítandó reform. főiskola' ügyében. 102. l. Horodenski Konstantin, (Krizsa János.) 103. l.

Töredékek egy magyar utazó- nő' emlékkönyvéből.

Utazás Rómától Nápolyig. — Nápolyi élet.

Rómában a' settimana santa' végzetével a' szent Péter' nagy harangjának utolsó szent kongá- sa levegőben elrezzgett; a' tűzijátékok elaluttak; a' gazdagabb lakosok Tibris' partjain levő Vil- lájka vonultak; az idegenek úti készüléteket tettek; minden ismerősnél elévont, felterhelt szekeret lehetett látni; szóval: apostolok' osz- lása volt. Mindenki készült, hogy vagy unalmát maga után másfelé voncsolja, vagy mulatsági- nak új tért és táplálékot keressen. Az utcák- ban minden élet ki kezdett halni. Még a' Monte Pincio' lépcsőzetiről is eltakarodtak a' koldusok. A' ki mehetett, maradni tovább nem akart. Ná- polyba tódult sok idegen, remélve, hogy a' Vesuvius' új kitörését látandja: mert az előtt pár héttel tört vala ki, 's újra nagyon kezdett füstölni. Én is erősen vágytam ezen jelenetet és Nápolyt látni; de nem kis bajban voltam az iránt, miként utazzam; mert annyit hallottam az oda vivő úton naponként történő fosztások, gyilkolásokról, hogy a' fejem tele volt már ban- ditákkal, kiket utamban találni fogok. Az előtt néhány nappal támadtak volt meg fényes nap- pal egy vetturint, ki társaságot vitt. A' vettu- rino elszaladt, mint szoktak mindig cselekedni a' vetturinok; a' szekérben ült férfiak nem kép- zelvén magokat ellenállható erőben, közülök

kiki csak magáról gondoskodott 's arra ment, merre mehetett. Csupán egy vén angolné ma- radt ott, karján nagy zsákjával, és oldala mel- lett leányával, ki anyját nem akarta elhagyni. Egyik bandita az asszonyhoz fordult 's zsákját kérte, mellére töltött pisztolyt szegezvén; a' lányka sírva kérte anyját, adná oda zsákját, de a' vén asszony makacsul ellenszegült 's nem a- karta. Nem merészel meglőni, mondta leányá- nak; 's aztán a' pénz igen sok lenne a' gazem- bernek. Végre megalkott a' banditával, zsákjá- ból kiszámlálta az alkuárt, 's az tovább ment társaival. A' vetturino 's útasok elészállingóztak; de közülök egyik úgy elszaladt volt — hátra sem nézve — hogy két postán túl érték utól. A' tár- saság szerencsésen megérkezett ugyan Rómába, de a' történet' híre — bosszujokra a' vetturino' hőseinek — nagyon elterjedt, 's ekkor is mind csak arról beszéltek. Nékem különböző tanácsot- kat adtak; egyik azt: csatoljam magam a' kö- vetség által küldendő courier' szekéréhez, mert nőnek bajos egyedül utazni; de semmi ked- vem sem volt utamat így ex officio tenni. Másik: fogadjak katonákat és kísértessem azokkal ma- gamat, mert lord A, lady B, herczeg C 's a' t. is úgy cselekedett, vagy fog cselekedni; de egy felől már nagyon leapadt úti tehetőségem nem engedte így en princesse utaznom, 's más- felől a' pápa' katonáinak hősi tulajdonaik isme- retesek; nyilván kimondják, miképp nem ho- londok, hogy néhány scudoért magokat megö-

lessék, mindig is ők az elsők, kik szaladáshoz fognak. E' kívül az is hallatik, hogy a' banditákkal egyetértésben vannak, mi ha nincs is úgy, minden esetben jelül szolgálnak arra, hogy a' velök utazók gazdagok lehetnek, 's az illy örökkel környezett szekereket még inkább megtámadják, ámbár rák nézve merőben csalatkoztak volna. Az igazat megvallva, én magam nem igen féltém. Füleim az Angyal Bandi' 's Zöld Marci' historiájához már gyerek korómtól fogva úgy hozzá voltak szokva, hogy ezen hírek nem sok hatást tettek rám. Azonban egy illy találkozás — mostani helyzetemben — nem lehettem nem kellemetlen: lánykám velem volt; komornám azzal ijesztgetett, ő mindjárt elájul és szörnyű halált hal, ha csak rá néznek is a' csúf banditák. Eppen nagy tünődésben valék úti készületeim között; legényem pár rozsdás pisztolyt megtöltött; én egy csinos kis klárisnyelű török tört forgattam kezemben, az egyedüli asszonyfónak helyzetéről keservesen elmélkedve, midőn N. tölem bucsúzni jött. — „Tehát indul holnap.“ — „Bizonyosan igen.“ — „Hát ezen öldöklő fegyverekkel mit kíván tenni?“ — „Nincs mit nevetni; illy veszedelmes útnak fegyver nélkül nem lehet neki indulni.“ — Erre magát elkacszagva, eu preux chevalier ajánlkozott, hogy testvérével együtt elkísérnek, mert ők is Nápolyba szándékoznak, 's én ajánlatát nagyon örömmel elfogadtam, igen mulatságos és gondtalan utazást ígervén magamnak.

Más nap reggel postalovaink előállottak 's elindultunk. A' Porta St. Giovanni-n mentünk ki Rómából. Ezen egész út annyit classicus emléknymok közt vezet; hogy lehetetlen rajta haladni 's élénk érdeket nem éreznünk a' localitással megismerkedni; kivált itt, hol a' büszke mult olly nagyszerűleg felejteti velünk a' jelent, melly pusztuláson, hajdani nagyságból a' mostani pulyaságig lealjasodásnak képein, a' szép kék egen, néhány olaj- és pinusfákon

kivül egyebet semmit sem tud elémutatni. A' zért talán olvasóm is megbocsát nekem, ha vele tudakosság' száraz porát nyeletem kissé; mert mi asszonyok nagyon szeretjük — kéretve vagy kéretlenül — sapientiankat és mások' tudományát fitogtatni.

A' Porta St. Giovanni-n kívül pompás maradványai találatnak Claudius' és Marcius' vízvezetékeinek, 's még néhány temetkező helyeknek. Közel oda, hol a' Via Latina az albanói új úttal egyesül, látunk egy dorriai oszlopokkal ékesített építményt; melly a' Fortuna muliebris' temploma volt; ezt, mint mondják, a' római senatus római matronák' tiszteletére azon pöntön emeltette, hol Veturia 's Volumnia kéréseikkel Coriolanust hazája elleni bosszuszándékától megtérítették. Nekem asszonyok, ki nemem' felsőbb ellihivattatásában annyira meg vagyok győződve, említenem kelle ezen asszonyi erény' dicső emlékét; gyengeségeink, hibáink úgy is elég kiméretlenül szoktak említeni. — Albano-ig több mértföldön a' Via Appia-n * menyünk, 's még azon túl is; közel Velletri-ig; rajta nyugszik az új út; itt elválik, de Tres Tabernae-nál, mellyről sz. Pál emlékszik, újra egyesül, 's innen Minturnae-ig jobb részint ismét mind azon alapszik. — Aricia, mértföldnyi távolságra Albanótól a' Via Appia mellett igen szépen tűnik fel, a' hajdani Ariciától származva, mellynek a' közel völgyben még most is több nyomai látszanak. — A' nemi-i tó közelében esik Genzano; itt szekerünkől leszállván megnéztük ama' tavat, melly egy kialutt tűzokádó hegy' öble; a' tó kicsiny, de szép, 's túl rajta Nemi városa nagyon ékesíti a' tájat. — Genzano-tól félre fekszik Civita della Vigna — a' hajdani Lanuvium, hol az eredeti kőfal' maradványait nyomozhatni; az nagy négyszegű, egymásra rakott kövekből áll, 's úgy látszik, a' város' falainak újabb része a' régi

* Ezt Appius Claudius csináltatta volt, Kriszt. sz. e. 312. év.

erősségbeli kövekből van építve. Ez volt Antoninus Pius' születése' helye. — Pipernonál (hajdan a' volskok' Privernum nevű városánál, mellynek — midőn a' rómaiak' jármát magáról le kívánta rázni — a' római senatus által kérdőre vont követje azon kérdésre: minő büntetést érdemelnek a' privernumiak? ezen emlékezetes feleletet adta: olyant, millyent azok érdemelnek, kik szabadságukat kéri vissza) megint visszatértünk a' Via Appia-ra. —

Elértük a' Mare Pontinét. Veszély nélkül haladtuk át ezen mértőföldre terjedő, egészségtelen, halálhozó mocsáros helyet. Itt mindig malaria uralkodik. Szellő csak alig leng. A' nehéz lég eltompítja érzéseinket, az álom nyomja szemeinket, mellynek ha engedünk, veszély követheti. Mint a' holt tenger felett, úgy itt is madár alig repül. Bivalcsordák légelnek a' komor posványon, 's fekete fejeiket a' náddal bennött két sáncz közül ijesztőleg ütögetik fel. Az út mellett, melly még mind a' Via Appia-n vezet, bizonyos távolságra puszta őrházak állanak. Lakóst ritkán lehet látni mást, mint egy egy viaszszárga hideglelős, alamizsnát kérő asszonyt, száradt karján elmeceveszett, összeránczosodott, nyomorult gyermeket tartva, kinek sötét szemeit víg kedv még soha sem lelkesítette, ártatlan szája öröme még soha sem nyílt. Az anya' szemei nem reménygyönyörben lábbognak, midőn kisdédére néz, hanem bágyadtan, búsan, unalommal fordulnak el ezen élő memento mori-tól. Mi vigassággal kívántuk az álmat magunktól elűzni, de az eleintén-elevenen ömlő szavak a' beszélő ajkain észrevettén kívül megrikkultak és komolyabb fordulatot váltottak; a' hallgatókain a' mosolygás elhalt, míg végfére mindenikünk öngondolatiba merült, 's így mély hallgatás közt érkezünk Mesa-ra.

Itt a' postalegény borraalójával nem lévén megelégedve, azt szörnyű szitkok között földhöz csapta 's fenyegetőzött, hogy ha töb-

bet nem adunk, meg lö. Én nem tudtam, mi-
teendők legyünk. Az asszonyi felénkség utól kezdett érni, mert nem minden hős, ki az akár lenni, 's ezt még a' büszkébb nem is megvallhatná, ha büszkeségével nem ellenkeznék a' szerény vallomás. Olyan nyugtató is, mikor nem kell példával elől járnunk, 's asszonyi gyenge természetünknek neki bocsáthatjuk magunkat. A' kényelem' ezen nemét csak olyan nő értheti jobban, kinek egyedüli szomorú helyzetében minden lelki erejét örökös feszültségben kell tartania, hogy személyes méltóságát valamennyi irté fenntarthassa, magát óvhassa 's eltiportatni ne engedje; 's olykor meg is felelhessen azon ezer meg ezer sértéseknek, mellyek a' gyengét, védtelent a' társaság' kemény surlódásiban minden pillanatban érik. Sokszor hallván 's olvasván a' férfi nemnek nőnem elleni örökös kifokadásait: hogy ez mint nem felel meg elhivattatásának; nem tud engedékeny, szerető, háládatos lenni mindazon jóért, mit az őt ótalmazó erős nem érette teszen; így okoskodám magamban: De a' teremtés' ezen urai közül is hány felel meg felsőbb elhivattatásának? Hány ótalmazója, vezérlője a' gyenge nemnek? Hány nem fordítja a' természettől eredt elsőbbségét, hogy ha ez létezik is, vagy a' mi hihetőbb, az emberi társaság' első korszakában férfiu nagyobb testi erőn alapult, és később férfiak által alkotott törvények' önkényénél fogva bitanglott elsőbbséget inkább a' gyenge nem' elnyomására 's tiprására? Hány illy hatalmas úr nem találta, ki talán önárnyékától is rettegve, vitézül áll fel az ótalom nélküli asszony ellen, kitől minden védelemmód el van véve; kit mindenki büntetetlen sérthet, jó hírét nevét, becsületét, szent erkölcsét marczaingolhatja, mint a' gyermek, ki kegyetlenségében a' legyet izenként szerte tépi? — Hány jár szép példával elől, erkölcsiség' és erény' ösvényén vezetve a' gyengét, a' gyarlót? Sőt hány nem gyengébb és gyarlóbb a' gyen-

gék 's gyarlóknak nevezetteknel? 'S még az ész, ez isteni adomány' világító szövetnekét is hány nem oltaná el a' gyenge nem elől, vagy fosztaná meg azt annak használatától a' helyett, hogy gondolkodó lényhez illő ismeretekkel törekednék szűkebb béléátását tágasbítani; erkölcsét, erényét támogatni? Hányan nem kívánják azt sötétség és együgyűségben tartani, hogy örökös vakágában ne juthasson helyes ismeretéhez annak, minő kölcsönös jogai 's kötelességei vannak a' két nemnek egymás iránt, és mások számtalan hibáit 's a' magán elkövetett méltatlanságokat ne tudja által látni, könnyebb levén a' vakot és tudatlant balságra vezetni 's elnyomni, mint a' látót, gondolkodni tudót? Félelmem hosszasocska eltérésre ragadván, kitörtem ugyan utamból; de vannak tárgyak, mellyek hasokat tépelődttünk velök, legtávolabbi érintésre is kifakasztanak bennünket. Én láttam már képzoletemben, mint állnak elő egy füttyentésre, lesből a' banditák; mint támadnak meg egy gazdag angol utasnót; mint fetrengenek körülte vérökben a' többi vele volt személyek; őt pedig hosszú szőke haját karjára tekervén, arany és drágaköves ékeiből már kifosztván, egyik bandita mint szúrja át éppen stiletto-val. Melly rémítő jelenetet viasz alakban ábrázolva minden olasz kis városban mutogatják, 's a' Cicerone három négy olly nyelven, mellyet maga sem tud, olly retteggetőleg ad elő, hogy hallgatójának ijedtében hajszájai is emelkednek fel. — De hihető, N. képzelő tehetsége nem volt annyira termékeny történhető veszélyekben mint az enyém, mert ő csak nevetett, a' székérből kiszállott, 's a' pénzt felvéén zsebébe visszatette.

Mesa-hoz közel egy Feronia-nak szentelt templom találhatik, mellyben ülőhely volt készítve a' rabszolga' számára azon esetre, midőn szabad emberré tétetett. Mi különböző volt attól Dózsa' vas thrónja, melly szép országunk' históriáját kitörölhetetlen mocsokként fertőzteti!

Egyik kis városban látánk karón felemelt vaskaliczkában egy nap' hevétől megfehéredett emberkoponyát, melly hosszú fehér fogait mint-ha vicsorgatta volna; tudakolván, mire czélnak ezen különös jelenettel, hallók, hogy az egy nevezetes bandita' koponyája, 's ott ijesztő például senyedne. De a' köznép, melly szoros egybeköttetésben van a' banditákkal, és hő sympathyát érez irántok, a' helyett, hogy ijesztésül venné magának e' törvényes kifüggesztést: inkább vértanu' ereklyéjét látja benne, miséket szolgálat nyugalmaért, 's talán még búcsuba is jár hozzája.

A' szomorú Mare Pontini-n túl tengerszéli parton fekszik a' gyönyörű Terracina — hajdan Anxur. Hozzája közeledve a' vidék már kimondhatatlan bájos. Vendéglője néhány lépésnyire van a' régi auxuri kikötőtől; ez telve most homokkal, mellyben szétrepedezett halászcsonakok hevernek felfordulva, 's fucskák a' nap' melegében játszodozva csigákat és békatekenőket szedgetnek. A' Via Appia-nak egy része saját egész épségében látható egy a' fogadóval szemben lévő istállóban.

Torre dei Confini, határszél a' pápa' uradalma 's nápolyi királyság közt.

Fondi a' Via Appia-n fekszik. Itt élt a' szép Gonzaga Julia, Fondi' grófnéja, kit Barbarossa el akart rablani, 's a' török szultánnak ajándékuul vinni, és ő éjszaka — felriadván álmából — ablakon kiugrással mentette meg magát. — Mola-tól nem messze régi építmény látszik, mellyről azt hiszik, hogy Cicero' cenotaphiuma volt, 's ugyan azon helyen áll, hol ő ellenségeitől szaladván meggyilkoltatott. Mola-t, állítják, hajdan Formiae-nak nevezték, 's Homerus úgy említi, mint az olasz laestrygonok' fővárosát; Ciceronak kedves mulató helye volt; Horatius dicséri a' formiae-i szőlő hegyeket. — Gaeta-ról azt mondja Virgilius, hogy Aeneas nevezte annak dajkája' emlékezetére, ki azon

tájon halt meg. — Mola-tól néhány mértföldnyire egy vízvezeték, theatrum' és amphitheatrum' maradványai vannak; ezeket is megnéztük, ámbar szerettük volna magunkat megnézésöktől felmenteni, olly hevet sütött a' nap. Ezek a' hajdani Minturnae-hoz tartoztak. Ide közel rejtette magát el Marius, midőn a' minturnae-i magistratus elől szaladt.

A' szép Mola di Gaeta-tól Nápolyig az út egy szakadatlan kert. Itt már a' növények egészen más éghajlat alattiak. Az ég kékebb, a' nap melegebb, az utak' széleit aloe elevenkert ékesíti. Az éj kiváltképpen kimondhatatlanul bájoslag meglepő; csak a' napkeleti gazdag képzelettel irt „Ezer egy éjszaka“ regényekben lehet ilyen éjet rajzolva látni. A' gyenge szellő citrom és narancs virágillatot hoz; a' tüzes legyek ezerenként repdesnek, a' sötét éjet élő tűzi játékaikkal mint repülő csillagok világosítják 's a' babér- és oleanderbokrokon gyémánt füzéreként ragyognak.

Elértük Nápolyt — a' világosa talán legvigabb és legbájosabb várost. Szünet nélkül elragadtatásban voltam. A' Crocelli-hez szállottunk; ez pompás vendéglő a' Chiaja-n. Nappali szobám' egyik üveg ajtaja erkélyre nyílt, honnan a' tengert csak néhány lépésnyi távolságban láthattam. Nap' hevétől, utazás' fáradalmaitól el levén lankadva, szinte az egész nappalt alvással töltöttem. Est felé kiléptem az erkélyre. A' vidám kék ég, a' bájos vidék, a' csendben nyugvó tengeröböl, hol a' hajók horgonyaikon kényelmesen rengettek, a' szelíden emelkedő habok, mellyek' fehér tajtékai a' partra játszilag egyegy csókot loptak, a' távolban tüzet szikrázó Vesuvius' előmbe tűnve, a' hűs tengeri szellő édes andalgásba ringattak, és a' dolce far niente' kéjelmeit egész mértékben éreztem. Értém a' lazaroni' sybarita-életét, ki mint az égi madár nem szánt, nem vet, 's jövődőről nem gondoskodik. Itt az élet gyönyörök közt foly

le; itt elég élni, lehelni, 's a' szép eget látni, hogy létünknek örüljünk. Isten ezen földet igazán jó kedvében teremtette. Itt a' nép víg, elmes, furcsa, rest; egész nappalon a' tengerparton nap' melegén henyél. Othona, titka nincs. Mi keveset munkálódik, azt szabad ég alatt teszi. Szükségei nincsenek; tűz, ruházat nem kell neki, 's még eledel is alig; a' pénzt is inkább csak család' kedvéért szereti. Ha a' lazaroni nyert annyit, mennyivel egy tángyér-maccheronit megvehet, az nap többé nem dolgozik; 's ha munkával kínálják, feleli: „ma már ettem.“ — Itt nincs életűnalom; hiszen az élet olyan szép, az életmód olyan könnyű! Minden örömhí, 's a' nép gyönyöréveiben vígán cseveg és énekel és tánczol. Itt a' nagyravágyás, balgatagság; a' háboru, kegyetlenkedés; a' dicsőség, üres hang. E' szép földet nem kell vérrel öntözni, hogy termékeny legyen. Itt egy embernek nem kell a' másikat helyéből kitaszítani: mindenki találhat ételmet, meglegedést. Hősek, bölcsék itt nem teremnek: a' tágas tudó Lablache itt a' dicsőség' babérával koszoruzott hős. Közönségesen gonyolják a' nápolyiakat, hogy náluk Mars korántsem dühösködőleg néz ki. — 'S ha az egész föld illy bájos volna, mint itt: az örökös béke nem lenne csupán álmadozás. Hol az élet olyan édesen folydogal, mint itten, 's vele együtt annyi gyönyörrel kell lemondani: ott a' Falstaff philosophiája könnyen érthető lesz; 's nem lenne csuda, ha a' csaták' mészárszéke vagy egy követőre találna.

„What need I be so forward with him that calls not on me? Well, tis no matter. Honour pricks me on. Yea, but how if honour prick me off when I come on? How then? Can honour set to a leg? No. Or an arm? No. Or take away the grief of a wound? No. Honour hath no skill in surgery then? No. What is honour? A word. What is in that word honour? What is that honour? Air, a trimreckoning. Who has it? He that died ó wednesday. Doth he feel it? No. Doth he hear it? No. Is it insensible then? Yea, to the dead. — But will it not live with the living? No. Why? Detraction

will not suffer it. Therefore I 'll none of it. Honour is a mere scutcheon, and so ends my catechism." — Itt az élet bölcsőtől fogva az ősz hajig gondtalan gyerekkor; itt az élet minden szakából csak gyerekeket látunk. — Stoicus itt nincs, és — nem is lehet.

(Folytatása közelebről.)

P.

Felszólítás.

Honunk' buzgóbb emberbarátihoz, honfitársinkhoz, és hitünk' sorsosihoz a' Pesten felállítandó reform. főiskola' ügyében.

(Vége.)

2) Meggyőződött a' dunamelléki egyházkerület abban, hogy a' pesti főiskola, semmi esetben nem fogna ártani a' már fennálló többi ref. főiskolának. Mert ezek' beneficiumiból a' pesti mitsem fogna elvenni; ennek tanulói legatiókra, supplicatiókra járni nem fognának; 's mindegyikét alapítványa, hatás- és vidéki köre csak úgy fenn fogna tartani ezentul is, mint eddig tartá. Rangjában sem korlátozza a' pesti a' többi főiskolát; mert conventi határozatnál fogva, amannak nem valami felsőbbbségi, hanem csak ezekkel egyenlő állás tüzetett ki.

3) Meggyőződött egyházkerületünk a' felől, hogy bárha nevezetes is azon pénzüszveg, melly a' pesti főiskola' felállításának szükséges költségre terveztetett; annak összealakítása mind az által részint a' tervben bőven előadott adakozási könnyítéseknél, részint a' tárgy' fontosságánál, szükséges- és közérdekűségénél, részint pedig az aláírás' és később alaptőke' biztosított kezelésénél fogva, nem csak nem lehetetlen, de nagy valószínűséggel remélhető is. Ugyan is minden nagylelkű adakozó csak föltételes en kötelezi magát aláírás' alkalmakor, ajánlásának befizetésére; t. i. azon esetre, ha a' megkivántató 250,000 pengő forint már aláírva, 's a' pesti főiskola' létesítése már biztosítva leend. E' szerint előre bizonyos az adakozó abban, hogy nemeslelkű adakozásának multhatlanul sikere leend. Így a' nagyobb tőkéknek magánál tarthatása is nevezetes könnyítése a' segélyajánlásnak; valamint az is, hogy ki teheti, nem

csupán pénzben, hanem egyéb anyagokban is nyújthat segílyt az üdves vállalatnak. Hogy ez, nem mondjuk, nemzetünknek, de ha netalán felekezetestesség hátráltatná is annak sikerülését, csupán hitsorsosinknak sem haladná meg anyagi erejét, nyilván kitetszik abból is, hogy a' főiskolára tervezett pénzüszvegből, ha abban minden, mintegy két millióra számítható hitsorsosink, egyaránt résztvenni kívánnának, alig érezhető csekélység fogna esni egy személyre. Továbbá: nem volna-e szabad reménylenünk, hogy a' két magyar hazában, kétezer ötszáz olly nemes buzgalmu 's tehetségű egyed akadhat, ki egy jótékony főiskolára, kivált nem rögtön fizetés' feltétele mellett, száz, száz pengő forintot kívánna 's bírhatna áldozni? — De mi egyházkerületünket legbiztatóbb reményekre jogosítá, az a' tárgy' fontossága 's közérdekűsége vala, minél fogva számos tagja örömmel tapasztalá: miként az nem csak hitfeleinket, hanem a' haza' minden lelkesb polgárit is, kik az emberiség' javának tekintetén kívül, a' pesti főiskolában, nyelvünk', nemzetiségünk' egyik főtérjesztési eszközét méltán sejték, azonnal megpendítetése után, maga részére, pártolására nyere.

Im ugyan ezen nézetek valának azok, mik a' négy ref. egyházi-kerületnek, mult évi sept. hónapban tartatott conventjét is, a' pesti főiskola' felállítása' tárgyában arra bírták, hogy egyházkerületünk' ezen üdves szándékát ne csak javálja, hanem az ez által eszközlendő aláírásgyűjtést is, superintendenciájí' részéről elősegéltetni ígerje.

Egyházkerületünk megkezdi tehát ezennel, nagy tárgya iránt lelkesülten, annak aláírásait, kinyilatkoztatván azt, hogy az aláírások' fogamatját és névjegyzékét időről időre közhírré tenendi; a' vállalat' jötevőit pedig, nem csak a' felállítandó főiskola' emlékkönyvében, de más módok által is örökítendi; általadni kívánván áldásteljes buzgalmaikat a' késő nemzedékek' méltó hálijának.

A' részleteket, valamint az ajánlások' módjait és föltételeit is, bővebben előterjesztvén Egyházkerületünknek nyomtatott terve és az aláírásívek' foglalattja; az iskola' felállítása' kiviteli módjának, későbbi szerkezetének és tanítási rendszerének végképpeni elhatározása pedig akkorra

halasztatván, mikor már aláírások által a megkivántató tőke biztosítva leend: nincsen egyéb hátra, mint isten' segélye mellett, emberbarátok', polgártársaink' és hitsorsosaink' nagylelkűségét, buzgóságát hívniunk fel! Szabadna-e attól tartanunk, hogy illy köz és szent ügyben, közülök némelyek azért kívánnának nealán félrevonulni, mert kizárólag egyik vagy másik már létező oskolának akarnának olly szűkkeblű hívei lenni, hogy egy egész status' közérdekeit ez egyiknek alárendelni nem kételkednének? ezekben ütközést kívánnának látni ott, hol az valóban nem létezik, 's egynek romlását sejtteni másnak épültében? Hiszen mindnyájan, kik hitfeleink között a' pesti főskola mellett buzgunk, egyik vagy másik fenálló ref. oskolának növendekai vagyunk, 's ha a' tartozó hálát mellőzni bírniok is — mellynek vádjától azonban szívünk' tiszta érzelme mentnek vall bennünket — lehetne-e azon varázs vonzalmat elfojtanunk keblünkben, melly minden embert, szülőtté földé után, leginkább vonz azon táj felé, mellyben ifjusága' szép éveit töltötte? Föl lehetne-e tehát róluink tenni, hogy feledve mind azt, mit a' fenálló oskoláknak köszönhetünk, ezeknek romjain kívánjuk az újat felállítani? vagy azt, hogy a' pestinek felállítása után, többi főskoláinknak pártolásával, gyarapításával vétképp felhagyni kívánnánk? Nem; hozzánk, kiket az oskolákra nézve, nemzet' és status' java, 's koránt sem helyhez, vagy vidékhez tapadt érdekek vezérelnek, valóban illy szűkkeblűség nem fér. De viszont nincs-e jogunk követelni azt mindenkitől, ki nek az emberiség' közjava szívében fekszik, hogy helyhez tapadt apróbb érdekek miatt, egy egész statusnak nagy érdekét fel ne áldozza? Nincs-e méltányos jogunk, igen tisztelt és hálás érzelemmel ölelt oskoláinktól követelni azt, hogy szivesen idvezeljék körükben azon új oskolát, melly ha tán az ő más jelességeikkel birhatni nem fogna is, minden esetre birand egy olly jelességgel, mire jelen korunkban statusunknak olly igen nagy szükségé van, tudniillik — fővárosi helyezettel. —

Egyesüljünk tehát, lelkes honfiak, emberbarátok, hitsorsosok, honunknak tisztelt közönségei és minden állapotú testületei! egyesüljünk erőben, akaratban, buzgalomban és egyetértésben, egy illy nagy és szent cél' kivitelére! Ki

oskolákat alkot, alkotni segít, emberiség' szent céljának áldozik az, és azon istent dicsóiti áldozatjával, ki maga képére teremté az embert, 's ezen maga képét czélszerű neveltetés által tartja fenn az emberben! Ne feledjük azt, hogy mit ezen pesti főskola' alapításában teendünk, szó' szoros értelmében, önmagunkért teendjük azt; fiaink, unokáink fognak abban emberiségnek, hazának és családunknak kiképeztetni, 's késő nemzedékek' hálaia fogja egykor buzgalmainkért porainkat áldani! Költ Pesten, febr. 17kén 1841. A' dunamelléki ref. egyházkerületnek, a' pesti főskola' tárgyában felhatalmazott választmánya.

Horodenski Konstantin.

(Vége.)

VIII.

Bodza virúl vad sóm' közelében, megzúdul a' vész hajnal' hasadtán; remeg, remeg a' bodzavirág, de egy halk nyögést sem árul el szegényke. —

Kedden estve házasoló pár jelent meg a' berdicszvi kápolnában; az úrfi löcslábu, veres hajú, rút ábrázatu, maga a' sátnán volt benne megtestesülve. A' hajadon borús halovány arcczal, remegő léptekkel állott elő, mintha most jöne ki a' sirboltból. A' vőlegény nem mörészlett mosolygani, 's a' menyasszony nem sirt, — de mindketten elmondák az eskü' igéit. Dobogó szívvel áldá meg a' káplán a' szent szövetséget, két szolgálja Löcslábnak volt a' bizonyság, egyebiránt üres volt a' kápolna.

A' szobában pompás menyegzői vacsora állott már készen, de csupán két személyre számított; drága ételek, idegen borok, gyümölcsök, cukornemű, ezüst és arany készületben álltak az asztalon, de ki fog melléjek ülni? Egy szugolyba vonult a' miennyasszony, gondolatokba mélyedve; a' vőlegény parancsokat látszott a' keresztelt zsidónak osztani, de halkal, inkább csak szemekkel mint szavakkal. Három kulcsot vön át a' zsidótól, 's keblébe rejté, még' valamit kívána tőle, ez egy füzetke kulcs vala, 's azt is elrejté. Ekkor magába dörmögven e' szót: „holnap“ jelt adott kezével olly formán, mintha a' késsel döfni akarna, — 's a' keresztelt zsidónak ajtót mütata.

Tetianka figyelemmel kíséré mindezen intéseket, fülhegyen hallá e' szót is „holnap“, — ennek értelmét kitalálta legottan — átpillantá minden gondolatját és szándékát Löcslábnak, 's villámsebesen, mint aszsonyi éles elme' sajátja, egy új és furcsa tervet foga fel lelkében. Férjéhez simult, eltében legelőször tekinté rá vidám mosolylyal, mint egy haldokló anya, ki betegségeit el akarja gyermekitől titkolni. Soha még mosolyt nem látott vala Löcsláb a' lányak arczán, lábaihoz a-

kart omlani 's kezeit csokolá, — ő engede, — leült melléje az asztalhoz, evett 's ráköszönte a' habzó bilikomat. — Mikola nem tudta hová legyen örömeiben, ivott derére, ivott borúra, 's majd régi jó szokásból, szemei ragogni kezdtek, pirkadni polái, 's mármár fejét is alig bírta, — 's ugyan kinek is volna lelke vonakodni, midőn egy szeretetre méltó hölgy, tulajdon neje kínálja, 's olly szépen nyájason kéri az embert, hogy igyek egy cseppeskét érte.

Vacsora után kitarodtak a' szolgák; a' hálószobában Löcsláb bortól 's szefelemtől egyformán ellágyulva legelőször merészle száját fiatal hölgyének ajkára sütni, — csókja elcsuppan; megszorítja kezét, a' hölgy esengett: „Szánj meg ó szánj meg istenem — jövel segédül!“ — Mikola gajdos nyelvvel szerelemzőkat erőlködött gagyogni 's feje mind inkább béborult — az egész szoba kerengeni, táncolni kezdett körül, — csak egy mécses pislogott a' házban, szűk halvány világót hintve e' házaspárra, egy illy menyegzői éjszakán.

Löcsláb vetkezetlen dült el a' pamlagon álomba süllyedve, Tetianka letérdelve imádkozott 's lopva tekintgetett feléje. Tizenkettőt ütött a' várbeli óra, baglyok huhogtak, sívott a' szél 's a' Hnylopia' vize zúgott és zajgott úntalan mint egyebkor.

Tetianka felkült 's a' falra pillantott. Yatagának és szabályak függöttek azon. — ő remegett, 's hideg verejték szállá homlokát, lábujhegyen oda lopózkodék férjéhez — leleketét letartóztatá — az mély álomban volt — keblébe nyúl kezével, talán szívdobogását akarja tapogatni, o nem — a' kulcsokat veszi ki csendesen, — az ást és morinog magában valamit — mereven, legkisebb motszanás nélkül tartja kezét annak keblében — ismét mélyen elalszik — most a' kulcsokat kihuzza, görcsös vonaglással szorítja meg, 's másod izben nyúl keblébe — Mikola alszik mélysegesen mint egy halott, — csendesen nyúl az apró kulcsokhoz, — talán felébredt? emelgeti fejét 's úgy tetszik, mintha szemét is nyitana, 's felkiált: „Hé! ki a'“? Tetiankának reszketnek térdei, mint egy inlázas remegni kezd testében, de Mikola fálnak fordul 's mint elébb borgyog hangosan. — A' hölgy kezeit öszvefogva imádjá istenét, 's háláérzetben dobog kebele; lámpát gyújt, 's lábujhegyen az ajtóhoz lopózik, melly a' hálószobából viszen a' toronyba, — kinyírtja halkal az ajtót, 's illan a' toronyba; a' lámpa most hirtelen fellobog, majd félig elalszik, mint midőn fogytán van. Löcslábunk alszik, 's a' szobában csendes és nesztelen minden. —

IX.

Rémesen órdít a' nöstény farkas faluhatarán, visszafelnek a' többi farkasok a' környekben, még a' bator kozák is megszeppen, de más keresztény embernek megfagy a' velő csontjában ijedség miatt. —

Sötét és borzasztó vala a' földalatti börtön. Konstantin csikorgatta fogait mérgebén 's lánczait rángatta, mintha öszve akarná zúzni, de nem bírta. — „S ök itt — itt rabságban ennek a' hitetlen ebnek körmei között!“

Stepán csak lánczát csörgeté feleletül 's ennyit szólott: „hah! az alacsony, semmirekellő áruló!“ Egyedül az öreg Antó hallgatott, imádkozott.

Ekkor csikorogni kezdnek az ajtók, 's Konstantin felkiált: „el innen az étellel, halál csak halál, jobb ehen hárni, mint bitófán!“ Tarul az ajtó, egy lámpa világol 's fehér nőalak jelenik meg a' homályban mint a' szentséges szűz. — „Ó az! ő az!“ kiáltanak mindketten. — „Bátyám! Konstantin!“ Tetianka nem tudá, mellyelket szabadítsa fel először, 's mintha a' szent lélek sugálná, az egyik kis kulcsal felnyitá az öreg Antó' bilincset 's ez azután Konstantinról és Stepánról lánczaikat levette.

„Édes hugom!“ kiálta Konstantin. — Ő csak ennyit felelt: „Konstantin!“ és hallgatott. Stepán megölelte nővérét: „Hogy van az édes atyánk és édes anyánk!“ — „Mind halvák.“ — „Halvák?“ — „A' tárolok megölték, házunkat fölegették, engem ide hurcoltak.“ — „Hab! gyalázatos áruló, most rajtad a' sor!“

Ez alatt feloldozta, vala már az öreg Antó a' többi foglyokat, mind régi pajtásaik valának ezek, Horodenski Konstantin' vitéz kozákjai; kikkel együtt ment vala Kriniába; Löcsláb lassanként mind hatalmába ejtette őket, 's tömlöczbe zárá Chmielniczenkóhoz küldendő, hogy ez rajtok bosszút vehessen. Csak harminczan voltak; de kozákvér buzgott ereikben, 's alig láták meg kapitányukat, legott kiálták: „Isten hozta! éljen a' mi jó kapitányunk, éljen Konstantin! mi veled, te velünk, hadra ismét elmegyünk.“ —

Tetianka kezeit tördelte: „o fussatok, fussatok!“ Stepán és Konstantin mondanak: „légy kalauzunk!“

A' börtönben meggyújták a' szálmát, 's ennek tüzenél törtek ki az egymást köszöntés' vad kiáltásai. Nem ijedt meg Tetianka' szíve a' tüztől, nem rettent meg a' szilaj szakallas arczoktól, kozáki szellem hatotta meg lelkét, ragadá a' lámpát 's szaladt előre, a' többi tódult utána, a' torony' lépcsőin felfelé, 's innen a' hálószobába.

Löcsláb felébredt 's talpra ugorván bámulta, mi csoda jó kedvü vendégeket hozhatott az ő szeretett hölgye hozzája; de mielőtt még csak egyet is rikkanna, mielőtt neje védhetné, már kulyakkal kicsapták vala mind a' két szemét, rohantak ekkor fegyverre 's elterjedtek az egész várban. Hajnali kakasszó előtt már halva volt Löcsláb, 's lelkét elszaggatták az ördögök; a' keresztelt zsidót is elvitte az ördög. Az őrizet feladta magát Pán Konstantinnak: 's hangzott az ég felé: „Éljen Pán Horodenski Konstantin! Dicsértessék az isten!“

Hat hó' multával menyegzőjét tartá Pán Horodenski Konstantin Solecki Tetiankával, holdogult Löcsláb' szűz özvegyével. Gazdag és pompás volt a' lakoma, sokak és vigak a' vendégek. Horodenski Konstantin fityett hányt Chmielniczenkónak orra alá; csendes, boldog életet élt kedves nejevel, sógorával 's az öreg Antóval 's mind végig hű volt ő felségéhez a' királyhoz 's az édes lengyelhöz.

Kriza János.